

# **ОКАЗІОНАЛІЗМИ ОКСАНИ ЗАБУЖКО В СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНОМУ Й ПЕРЕКЛАДАЦЬКОМУ АСПЕКТАХ: ДЕРИВАТИВНІ ОКАЗІОНАЛІЗМИ**

**О.І.Пешкова**, студентка групи сс, IV курс, спеціальність «Філологія (переклад)».

*Науковий керівник:* А.В.Гайдаш, доцент кафедри германської філології, кандидат філологічних наук.

*У статті розглянуто структурні та семантичні особливості деривативних okazіоналізмів Оксани Забужко в оригінальному тексті оповідання «Дівчатка» та збереження цих особливостей у перекладі оповідання англійською мовою.*

*Ключові слова:* okazіоналізм; деривативний okazіоналізм; словотвірна трансформація.

*This article deals with structural and semantic peculiarities of derived okazіonalisms of Oxana Zabuzhko in the original and translated versions of the short story «Girls» and with their retaining in the English version of the story.*

*Keywords:* okazіonalism; derived okazіonalism; derivative transformation.

**Актуальність та доцільність дослідження.** Беручи до уваги глобалізаційні процеси та інтеграцію України у світовий культурний простір, а також значну популярність в україномовному культурному просторі письменниці Оксани Забужко, не можна залишати поза увагою рецепцію української культури крізь творчість мисткині зарубіжними читачами. В світлі цієї проблеми сучасної української лінгвістики, культурології та літературознавства ми будемо досліджувати okazіоналізми Оксани Забужко в перекладацькому аспекті на матеріалі перекладу її оповідання "Дівчатка", зробленого американським письменником українського походження Аскольдом Мельничуком. Це оповідання про пошуки себе головною героїнею Даркою в підлітковому віці, про її стосунки з людьми, зокрема з однокласницею Ленцею, які вона аналізує з позиції вже дорослої людини. Попри той факт, що деякі дослідники приділяли увагу мовленнєвим особливостям прози Оксани Забужко, власне okazіоналізми та їх переклад у творах української письменниці залишаються поза полем уваги філологів. Вважаємо, що окреслені вище чинники роблять дане дослідження актуальним.

**Метою** статті є дослідження деривативних okazіоналізмів в оповіданні Оксани Забужко «Дівчатка» та в його перекладі англійською мовою.

Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) з'ясувати структурні особливості деривативних okazіоналізмів в оригінальній версії оповідання Оксани Забужко «Дівчатка»;
- 2) проаналізувати функціонування деривативних okazіоналізмів Оксани Забужко (семантичний аспект);
- 3) проаналізувати особливості деривативних okazіоналізмів Оксани Забужко у перекладі.

**Аналіз останніх публікацій.** Серед сучасних українських письменників провідне місце посідає Оксана Забужко, авторка багатьох відомих як на Україні, так і поза її межами, поетичних та прозових творів. Її творчість привертала увагу багатьох дослідників, серед яких можемо назвати Н.Зборовську, Л.Таран, В.Агеєву, С.Марвієнко, Г.Кошарську, Т.Тебешевську-Качак, М.Найдана та ін. Мовленнєві особливості прози О. Забужко вивчали Г. Вокальчук, Г. Гайдученко, О. Зозуля та інші дослідники.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Авторські неологізми Оксани Забужко досить різноманітні за своєю структурою. О. Зозуля класифікує усі okazіоналізми письменниці залежно від способу, яким їх утворено (okazіоналізми, утворені суфіксальним способом (сльозкіший, неможливіший); префіксальним способом (прокохати, пра-пра-українка); суфіксально-префіксальним способом (щонайнеминучіші, найкоханіший); флективним способом (світла (мн. від світло) та ін.) [1, с. 419]. У нашому дослідженні ми генералізували цю класифікацію, виокрепивши 4 основні типи okazіоналізмів: 1 тип – це зрощені групи слів (на зрощення значень вказують дефіси), 2 – деривативні okazіоналізми, створені за допомогою існуючих способів словотвору (суфіксального, префіксального, префіксально-суфіксально, а також слово- і основоскладання), 3 – абсолютно нові слова (визначити етимологію слова стандартними методами неможливо) і 4 – слова, які вже існують у мові, але значення яких було змінене. Надалі ми детальніше зупинимося на деривативних okazіоналізмах, які будемо позначати як okazіоналізми 2 типу.

Деривативні okazіоналізми являють собою слова, які пройшли словотвірні трансформації різного типу (не плутати з перекладацькими трансформаціями). Словотвірні трансформації – це всі прийоми словотвору, використані для зміни значення вихідного слова. Для декодування їх первинного значення необхідно виконати зворотню або реверс-трансформацію – зняти всі її ступені та виокремити початкову форму слова. Наприклад, для слова з накладеними префіксами або суфіксами потрібно зняти префікси або суфікси, виокремивши початкове слово, після чого верифікувати конотативне та денотативне значення кожного отриманого елемента. Тільки після цього можна проводити генералізацію значення okazіоналізму.

Оскільки основний аспект, в межах якого ми працюємо – перекладацький, слід зазначити, що найпростішими з точки зору перекладу є okazіоналізми 2 типу, оскільки визначити їхнє денотативне й конотативне значення та їх співвідношення легше, ніж в okazіоналізмів будь-якого іншого типу. Для прикладу візьмемо "доглибно". Його структура нагадує трансформований стійкий вираз "до глибини душі", який пройшов через 3 ступені словотвірної трансформації (1 ступінь – відкинуто слово "душі", 2 ступінь – зрощено слова "до" й "глибини", 3 ступінь – іменник "глибини" трансформовано в прислівник "глибно").

Розглянемо також okazіоналізм "цьоха". Це слово складається з двох компонентів – "цьотка" і "льоха". У словнику Бориса Дмитровича Грінченка прямо зазначається, що льоха – це свиня [2, с. 1524]. Значення ж слова "цьотка" можна вивести з іншого фрагменту твору: "...що цікавого в сивіючих і лисіючих дядьках, радих на часинку обернутись на хлопчаків, і штучно вистросених цьотках, які крадьки ревниво пасуть зором твої зморшки в надії, що в них їх куди менше?..." [3, с. 21]. Тут ми чітко бачимо, що це слово є дерогативним "тітка", яке було утворене від його російського еквівалента (до речі, теж із негативною конотацією) "тьотка". Отже, як ми бачимо, слово "цьоха" пройшло через 2 ступені трансформації: 1 – слово "тьотка" було перетворене на "цьотка", і другий шар негативною конотації був накладений на перший існуючий

("тьотка" в українській мові зазвичай несе негативний відтінок значення), 2 – до слова "цьотка" було приєднано компонент "льоха", і тут спостерігаємо накладання третього шару негативної конотації.

Досягнути повної еквівалентності тексту перекладу тексту вихідною мовою досить складно, оскільки частина значення так чи інакше втрачається, особливо в багатопланових концептах. Надалі ми розглянемо, як передав оказіоналізми Оксани Забужко Аскольд Мельничук та спробуємо дати власну оцінку результатам перекладу. Почнемо огляд з оказіоналізму "доглибно":

| Оригінал                                                                            | Переклад                                                                |
|-------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|
| "...Це ти – теж!" – негайно відреагувала <u>доглибно</u> обурена Дарка" [3, с. 22]. | "...it's you who's an A student too, Darka blurted back ..." [3, с. 3]. |

Як бачимо, оказіоналізм у перекладі повністю втрачений. Причому ніде в контексті ми не бачимо спроб компенсувати цю втрату. "Blurt", використане перекладачем, має відтінок випадковості, неспроможності сказаного, чого ми не бачимо в тексті оригіналу – Дарка прийнятні частково усвідомлювала, що говорить. Тип перекладацької трансформації, використаний тут – пропуск – не є виправданим, оскільки можна було б вставити "deeply offended/irritated", і тоді ефект втрати не був би таким відчутним.

Ще одним прикладом з корпусу оказіоналізмів Оксани Забужко, на якому ми зупинимося, є "цьоха":

| Оригінал                                                                                                                                                     | Переклад                                                                                                                                      |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| "...вона каже, що ти, Ленцю, тепер важиш вісімдесят шість кілограмів, така здоровенна <u>цьоха</u> , діжа діжею, тому що тобі кололи інсулін..." [3, с. 34]. | "She says, Effie, that you now weigh about a hundred and ninety pounds, huge, a <u>barrel</u> , because they gave you insulin..." [3, с. 15]. |

Тут ми можемо побачити, що Аскольд Мельничук випускає цей okazіonalіzm, перекладаючи його значення на слово "barrel", і воно витримує це подвійне навантаження – асоціації, які в цьому контексті викликають ці два слова, дуже подібні між собою. З урахуванням західного менталітету такий пропуск можна вважати цілком виправданим.

**Висновки та перспективи подальших наукових досліджень.** При дослідженні оповідання Оксани Забужко "Дівчатка" нами було виявлено 4 основні типи okazіonalіzmів, кожен з яких різного рівня складності: 1 тип – це зрощені групи слів, 2 – деривативні okazіonalізми, створені за допомогою існуючих способів словотвору, 3 – абсолютно нові слова, і 4 – слова, які вже існують у мові, але значення яких було змінено. Деривативні okazіonalізми є найпростішими для перекладу, оскільки декодувати їх семантику можливо, дослідивши їх структуру, як ми побачили на прикладі okazіonalізму «льоха». Однак багат шарова структура okazіonalізмів сприяє нашаруванню різних семантик, що може створювати труднощі з підбором еквівалентів, як це можна побачити на прикладі okazіonalізму «доглибно».

Перспективними є подальші дослідження okazіonalізмів Оксани Забужко у структурно-семантичному та перекладацькому аспектах, оскільки ми присвятили цю статтю лише одному з чотирьох типів okazіonalізмів, кожен з яких має свої особливості та складає певні труднощі при перекладі.

#### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. Зозуля О. Багатокомпонентні okazіonalізми в поезії Оксани Забужко // [Електронний ресурс]. О. Зозуля. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: [http://philology.knu.ua/library/zagal/Movni\\_i\\_konceptualni\\_2010\\_30/419\\_423.pdf](http://philology.knu.ua/library/zagal/Movni_i_konceptualni_2010_30/419_423.pdf)
2. Словарь української мови: В 4-х т. Т. 1-4 / Упор. з додатком власного матеріалу Б. Грінченко. [Електронний ресурс] — 2010 р. — режим доступу до ресурсу: [https://r2u.org.ua/data/Словарь%20української%20мови%20\(1907-1909\).pdf](https://r2u.org.ua/data/Словарь%20української%20мови%20(1907-1909).pdf)
3. Melnyczuk A. Oksana Zabuzhko Girls. Translated from the Ukrainian by Askold Melnyczuk [Електронний ресурс] / Askold Melnyczuk. – 2005. – Режим доступу до ресурсу: <https://portal.utoronto.ca/bbcswebdav/users/tarnawsk/PDF%20Files/Zabuzhko-Girls.pdf>